

พระธรรมบาล (ทวย)

(ราว พ.ศ. ๒๓๓๔ – ๒๔๖๘)

ชาติภูมิ

พระธรรมบาล (ทวย) นามเดิม ทวย เกิดวัน เดือน ปีใดไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนแต่คงเป็นราว พ.ศ. ๒๓๓๔ (เพราะเป็นสหธรรมิกกับพระธรรมบาล (สูย) และพระธรรมบาล (ผุย) แห่งวัดมณีนาราม อำเภอเมืองอุบลราชธานี ที่บ้านยางจั่น ตำบลยางจั่น อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี บิดามารดาชื่ออะไรก็ไม่ปรากฏหลักฐานเช่นกัน ทราบแต่เพียงว่าเป็นชาวบ้านยางจั่น

การศึกษา บรรพชาและอุปสมบท

พระธรรมบาล (ทวย) คงได้รับการศึกษาเบื้องต้นจากวัดในหมู่บ้าน โดยมีพระสงฆ์เถระเจ้าวัดหรือพระอาจารย์ที่มีความรู้ในอักษรสมัย เช่น อักษรขอม อักษรธรรมและอักษรไทยน้อย (ลาว) ตลอดจนคาถาอาคม ตำราสรรพเวทย์ต่าง ๆ เป็นผู้สอนจนมีความรู้พออ่านเขียนท่อง (สวด) ได้ จึงจะสามารถเรียนระดับสูงขึ้นไปได้ ท่านได้บรรพชาและอุปสมบทเมื่อใดและใครเป็นพระอุปัชฌาย์ก็ไม่ปรากฏหลักฐาน ทราบแต่เพียงว่าเมื่ออุปสมบทแล้วได้เข้ามาศึกษาเล่าเรียนมูลกัจจายน์ที่สำนักวัดหลวง ในเมืองอุบลราชธานี ซึ่งเป็นสำนักเดียวกันกับพระธรรมบาล (ผุย) ผลการเรียนมูลกัจจายน์อยู่ในขั้นเชี่ยวชาญมากจนสามารถออกไปตั้งสำนักเรียนมูลกัจจายน์ที่วัดยางจั่นอันเป็นบ้านเกิด โดยท่านเป็นผู้ดำเนินการสอนเอง นับเป็นสำนักเรียนที่มีชื่อเสียง มีพระภิกษุสามเณรจากที่อื่นมาศึกษาเล่าเรียนจำนวนมาก เทียบเท่ากับสำนักเรียนในเมือง เช่น สำนักวัดป่าน้อย (มณีนาราม) สำนักวัดหลวง เป็นต้น

หน้าที่การงาน

พระธรรมบาล (ทวย) ใช้อุบายในการสั่งสอนธรรมะแก่ญาติโยมศิษยานุศิษย์ด้วยการใช้สถานการณ์จริง โดยการปฏิบัติจริงจึงจะรู้ว่าผลที่เกิดขึ้นจะเป็นอย่างไร ดีหรือไม่ดีอย่างไรขอยกกรณีตัวอย่างที่ ดร. ปรีชา พิณทอง (ป.ธ.๕., อดีตพระศรีธรรมโศภน) ได้บันทึกไว้ตามคำบอกเล่าของบิดาของท่านซึ่งเป็นหนึ่งในศิษย์ของพระธรรมบาล (ทวย) ๓ เรื่องดังนี้

เรื่องที่ ๑ “สอนให้รู้จักประมาณตน” โดยใช้กระบวยตักน้ำเป็นสื่อในการสอนให้รู้จักประมาณ คือที่หน้ากุฏิของท่านจะมีโอ่งน้ำขนาดใหญ่ใบหนึ่ง ให้ลูกศิษย์ตักน้ำมาใส่ให้เต็มอยู่ทุกวัน เมื่อญาติโยมมาเยี่ยมหรือนิมนต์ไปในงานบุญกุศลต่าง ๆ ถ้ากระหายน้ำก็จะให้ตักดื่มเอง มากน้อยตามความต้องการ กระบวยมี ๓ ขนาด คือ เล็ก กลาง ใหญ่ บางคนใช้กระบวยใหญ่ตักดื่มไม่หมดแต่ทั้งบางคนใช้กระบวยขนาดกลางตักดื่มไม่เต็มต้องตักเพิ่ม บางคนใช้กระบวยเล็กต้องตักเพิ่มหลายครั้ง ท่านจะสอนว่า ก่อนจะดื่มต้องสำรวจดูตน

เสียก่อน ถ้ากระหายมากต้องใช้กระบวยใหญ่ กระหายปานกลางต้องใช้กระบวยขนาดกลาง พระหายนิด
หน่อยต้องใช้กระบวยขนาดเล็ก คนเราทุกคนต้องให้รู้จักประมาณ กินก็ให้รู้จักประมาณ ไข้ก็รู้จักประมาณ
ถ้าไม่รู้จักประมาณ ก็เข้าในลักษณะ “กินช้างก็บ่เหลือ กินเสือกก็บ่อิ่ม ได้มาเต็มฟ้าเต็มแผ่นดิน กะใช้หมอบ
เหลือดอก”

เรื่องที่ ๒ สอนให้เข้าใจอย่างละเอียดลึกซึ้งในวินัยสงฆ์โดยเฉพาะศีล ๒๒๗ ข้อของพระภิกษุสงฆ์
ในข้อที่ว่าด้วยการฉันอาหารใน “เวลาวิกาล” มีข้อห้ามและข้อยกเว้นอย่างไร โดยใช้กรณีไปหาไม้เนื้อแข็ง
(ไม้แก่น) มาทำ “เสาค้ำหอแจก” เป็นตัวอย่างดังนี้

หอแจก คือศาลาการเปรียญในปัจจุบัน หอแจกวัดบ้านยางขึ้นก่อสร้างมาเป็นเวลานาน เสาบางต้นผุ
ถ้าจะหาเอาไม้แก่นมาเปลี่ยนต้องไปเอาที่อื่น ที่บ้านยางขึ้นก็ไม่มีจะมีก็แต่ต้นยางซึ่งเป็นไม้เนื้ออ่อน ที่เมือง
ฟ้าหยาดมีไม้แก่นมาก และมีลูกศิษย์ของท่านพอจะช่วยหาให้ได้

เช้าวันหนึ่ง พระธรรมบาล (ทวย) ขอให้ญาติโยมจัดหาอาหารเพลให้จึงออกเดินทางพร้อมพระลูกวัด
๕ – ๖ รูปลงเรือไปตามแม่น้ำชี ขณะนั้นเป็นเวลาออกพรรษา เมืองฟ้าหยาดอยู่เหนือน้ำ น้ำกำลังไหลเชี่ยว
ระยะทางจากบ้านยางขึ้นก็ไปถึงเมืองฟ้าหยาดไกลหลายกิโลเมตร ตั้งใจจะไปฉันเพลที่เมืองฟ้าหยาด แต่ยังไม่ถึงพอลงบ้านแจนแลนก็เพลพอดี ถ้าจะหยุดฉันเพลที่นี่ก็ได้ แต่จะไม่สมศักดิ์ศรีของผู้รู้พระธรรมวินัย
อย่างพระธรรมบาล (ทวย) ท่านจึงบอกให้พระเอามีดปักขึ้นเรือไว้โดยถือว่าเป็นสถานที่พักฉันเพล ถ้าพระมา
นั่งฉันเพลที่นี่จะเป็นเวลาไหนก็ได้ไม่ต้องอาบัติเพราะฉันอาหารในเวลาวิกาล เมื่อเรือไปถึงท่าน้ำเมืองฟ้า
หยาดเป็นเวลาบ่าย ๓ โมงแล้ว

พระธรรมบาล (ทวย) ให้นำอาหารเพลมาวางไว้ที่ขึ้นเรือแล้วนั่งฉันที่ขึ้นเรื่อนั้น ชาวเมืองฟ้าหยาดทั้ง
ผู้เฒ่าผู้แก่ ชายหนุ่มและหญิงสาว พากันลงอาบน้ำที่ท่าน้ำชี เมื่อเห็นพระนั่งฉันเพลโดยไม่กระดากอาย ต่าง
โจษจันกันว่าบ่าย ๓ โมงแล้วทำไมพระจึงฉันอาหารเวลาวิกาล เสียที่โจษจันกันนั้นท่านก็ได้ยินแต่ท่านก็นั่ง
นิ่งไม่พูดจาอะไร

เมื่อฉันเสร็จแล้วให้พระเอารือไปผูกไว้ที่ท่าน้ำเมือง แล้วเดินทางต่อไปยังบ้านลูกศิษย์ให้ลูกศิษย์ไปหา
ไม้แก่นไปทำต้นเสาอย่างที่ต้องการ เมื่อลูกศิษย์จัดแจงหาต้นเสาให้ตามที่อาจารย์ต้องการแล้วบอกว่าจะกลับ
แต่เช้า ขอให้จึงแจ้งอาหารจันหันและเพลให้ด้วย เมื่อท่านฉันจันหันเสร็จแล้วก็ลงเรือที่ท่าน้ำแล้วพาคณะ
ล่องเรือไปตามลำน้ำชี เมื่อเรือถึงท่าญาติโยมบ้านยางขึ้นก็เอาล่อมาลากเอาต้นเสาไป จัดการเปลี่ยนต้นเสาที่
ผุพังออกตามวัตถุประสงค์

เสียงเล่าเรื่องของพระสงฆ์และญาติโยมชาวเมืองฟ้าหยาดเกี่ยวกับฉันข้าวแดง (ฉันในเวลาวิกาล) พระ
ธรรมบาล (ทวย) ลูกกลม ไปเหมือนไฟไหม้ป่าจากปากหนึ่ง ไปสู่อีกปากหนึ่ง แต่ไม่มีใครรู้ว่าเป็นพระมาจากที่

ไหนด เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์ของใคร มีอำนาจราชศักดิ์มากน้อยแค่ไหน เมื่อสืบไปถามไปที่ทราบว่ามันคือพระ
ธรรมบาล (ทวย) เจ้าสำนักสอนมูลกัจจายน์ แห่งวัดบ้านยางขึ้น เมืองเขื่องใน ท่านเป็นนักปราชญ์เฉลียว
ฉลาดในพระธรรมวินัย มีคนเคารพนับถือมาก ท่านมีอำนาจราชศักดิ์จักให้คุณให้โทษแก่ใครก็ได้ เมืองฟ้า
หายาดก็เป็นเมืองหนึ่งซึ่งขึ้นความปกครองต่อเมืองอุบลฯ ถ้าเรามีความผิดพลาดเกิดขึ้นเป็นเรื่องลำบาก พวก
เราควรจะไปขอขมาลาโทษต่อท่านในฐานะที่พวกเราเล่าลือกันว่าท่านฉันทข้าวแดง (ฉันทในเวลาวิกาล)

พระสงฆ์และญาติโยมชาวเมืองฟ้าหายาดมาปรึกษาหารือ เห็นว่าเรื่องที่เล่าลือนั้นเป็นบาป เป็นกรรม
ไม่ควรที่พวกเราจะไปติเตียนพระสงฆ์องค์เจ้า พระสงฆ์องค์เจ้าก็มีครูบาอาจารย์ ใครผิดใครถูกท่านจะ
แนะนำ สั่งสอนกันเอง พวกเราควรไปขอขมาโทษเพื่อให้ท่านยกโทษให้ ภายหลังท่านคงได้อธิบายหลัก
พระธรรมวินัยสงฆ์ให้ญาติโยมศิษยานุศิษย์เข้าใจ “ช้อยกเว้น” ในสิกขาบทที่ว่าด้วยการฉันอาหารในเวลา
วิกาลของพระสงฆ์ กล่าวคือ ในหมวดอาบัติปาจิตตีย์ วรรคที่ ๔ โภชนวรรคว่าด้วยเรื่องขบฉัน พระบรม
ศาสดา (พระพุทธองค์) ทรงบัญญัติสิกขาบทที่ ๑ แห่งโภชนวรรค ความว่า “ภิกษุใด เคี้ยวก็ดี ฉันทก็ดี ซึ่งของ
เคี้ยวของฉันในเวลาวิกาลเป็นปาจิตตีย์” เวลาวิกาล หมายถึง ตั้งแต่เที่ยงจนถึงรุ่งอรุณของวันใหม่ ถ้าภิกษุฉัน
อาหารในเวลาวิกาลต้องอาบัติปาจิตตีย์ ซึ่งเป็นอาบัติเบา (โทษขนาดเบา) จะพ้นได้ด้วยการ “การปลงอาบัติ”
คือการแสดงตนว่าต้องอาบัติให้ภิกษุอื่นทราบ แต่มีช้อยกเว้นในกรณีที่ไม่ถือว่าเป็นอาบัติ กรณีฉันในเวลา
วิกาล ในข้อที่ ๑ ความว่า “ภิกษุฉันยามกาลิก สัตตาคาลิก ยาวชีวิต เมื่อมีเหตุอันสมควร” คำว่ายามกาลิก
หมายถึง ของฉันได้เฉพาะวันนั้น เช่น ข้าว ปลา อาหารคาวหวาน ที่เขาถวายให้ฉันเฉพาะ ๑ วัน สัตตาคาลิก
หมายถึงของฉันได้ภายใน ๑ วัน ยาวชีวิต หมายถึงของฉันได้ตลอดชีวิต ดังนั้น กรณีพระธรรมบาล (ทวย)
พร้อมคณะฉันอาหารเพลในเวลาวิกาลบนเรือ จึงควรเข้ากับกรณียกเว้นดังกล่าว เพราะมีเหตุอันสมควรใน
ลักษณะเดินทางไกลไปทางเรือซึ่งจะมีความเกี่ยวข้องกับสิกขาบทอื่น ๆ ด้วย (พระไตรปิฎกสำหรับเยาวชน
เล่ม ๒๕๓๕ : ๒๕, ๓๔)

เรื่องที่ ๓ สอนให้เป็น คนรอบคอบ มีระเบียบ รู้จักพอเพียง และไม่สร้างความเดือดร้อนให้คนอื่น
เมื่อญาติโยมชาวเมืองฟ้าหายาดได้มาขอขมาลาโทษ ได้ฟังคำอธิบายเรื่องวินัยสงฆ์พร้อมได้ทำบุญ โดยถวาย
ปัจจัยไทยธรรมแล้ว ก่อนกลับบ้านเห็นว่าวัดยางขึ้นก็มีต้นขนุนอยู่หลายต้น จึงพร้อมกันขอต้นขนุนขนาด
ใหญ่ ๑ ต้น เพื่อนำแก่นไม้ไปถวายพระสงฆ์ที่วัดฟ้าหายาด สำหรับต้มเป็นสีย้อมผ้าจีวร (สีแก่นขนุน)
เนื่องจากในสมัยนั้นสีย้อมผ้าหายาก พระสงฆ์ส่วนใหญ่นิยมใช้แก่นขนุนเป็นสีย้อมผ้า พระธรรมบาล (ทวย)
บอกให้เลิกเอาตามใจชอบ อยากได้ต้นใดก็ให้ทั้งต้นแต่ผู้ขอไม่เข้าใจ เมื่อโค่นต้นขนุนลงแล้วก็ช่วยกันตาก
เอาเฉพาะส่วนที่เป็นแก่นไม้ โดยทั้งกิ่ง ใบ เปลือกไว้ทั้งหมดไม่เก็บให้เรียบร้อย ท่านเห็นดังนั้นจึงให้คนไป

ตามญาติโยมที่ขอต้นขนุนกลับมา แล้วถามในเชิงตั้งสอนว่าเมื่อขอไม้ทั้งต้นเมื่อให้ตามขอแล้วทำไมเอาไปไม่หมด จะเหลือไว้ให้ใครอีกหรือทุกคนเข้าใจจึงยอมสารภาพผิด และได้เก็บเศษไม้เหล่านั้นจนหมดสิ้น

จะเห็นว่า ความบกพร่องเล็กน้อยเหล่านี้คนส่วนมากจะไม่เอาใจใส่ ไม่ให้ความสำคัญ มั่งง่าย และเห็นแก่ตัว พระธรรมบาล (ทวย) เป็นผู้เคร่งครัดในระเบียบวินัย พุคอย่างไรก็ต้องทำอย่างนั้น เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของตนเอง หมุกณะและสังคม จึงได้ตั้งสอนเช่นนั้น

พระธรรมบาลพบกัน

พระธรรมบาล (มุข) แห่งวัดป่าน้อย (วัดมณีวนาราม) ในฐานะเจ้าคณะเมืองอุบลราชธานี เมื่อได้ทราบข่าวความย่อหย่อนในพระวินัย เรื่องฉันอาหารในเวลาวิกาลของพระธรรมบาล (ทวย) แล้วก็เกิดความไม่สบายใจเพราะท่านเป็นพระเถระชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งมีสมณศักดิ์ในชั้นธรรมบาลเช่นกัน และเป็นเจ้าสำนักเรียนมูลกัจจายน์ที่มีชื่อเสียง มีลูกศิษย์มากมายหากไม่สืบหาข้อเท็จจริงก็อาจจะเกิดความเสื่อมเสียแก่คณะสงฆ์ในเขตรับผิดชอบได้ จึงได้มีหมายเรียกให้พระธรรมบาล (ทวย) มาพบ เมื่อทั้งสองท่านได้พบกันก็ได้ทักทายกันเป็นภาษาบาลี เพราะมีความเชี่ยวชาญพอ ๆ กัน เมื่อได้ทราบข้อเท็จจริงจากพระธรรมบาล (ทวย) แล้ว ทุกอย่างก็เป็นอันยุติเรื่อง เพราะเจ้าคณะเมืองอุบลราชธานีคงมีความเชื่อมั่นในวัตรปฏิบัติอันเคร่งครัดและจริงจังของพระธรรมบาล (ทวย) คงไม่ปฏิบัติผิดเพี้ยนจากพระธรรมวินัยอย่างแน่นอน

สมณศักดิ์

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กุดทอง) เจ้าเมืองอุบลราชธานีคนที่ ๓ ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๓๙๘ – ๒๔๐๖ ได้แต่งตั้งพระเถระเป็นเจ้าคณะเมืองเจ้าคณะแขวงมีสมณศักดิ์เป็น พระธรรมบาล ๓ องค์คือ พระธรรมบาล (สุ้ย) พระธรรมบาล (มุข) พระธรรมบาล (ทวย) พระสงฆ์ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นพระธรรมบาลจะต้องมีคุณสมบัติคือ ปกครองโดยธรรมเป็นผู้ใหญ่เคร่งครัดในพระธรรมวินัย มีความฉลาด รอบรู้ สามารถ เต็มขาด เรียนจบมูลกัจจายน์และตั้งสำนักเรียนสอนมูลกัจจายน์ได้

พระธรรมบาล (ทวย) ถือว่าเป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่มีคุณสมบัติครบทุกประการ จึงได้รับการแต่งตั้งเป็นพระธรรมบาล ถึงแม้จะไม่ได้เป็นเจ้าคณะเมือง แต่ท่านก็สามารถจัดตั้งสำนักเรียนมูลกัจจายน์ขึ้นในระดับแขวง (อำเภอ) หรือระดับตำบลในเขตอำเภอเชิงในจนมีชื่อเสียงโด่งดังไม่แพ้ในเขตเมืองอุบลราชธานี เพราะในเขตระดับเดียวกันไม่ปรากฏมีพระเถระที่ได้รับแต่งตั้งเป็นตำแหน่ง พระธรรมบาลเช่นท่านอีกเลย

พระธรรมบาล (ทวย) เอาการุญระพระพุทธรูปศาสนาโดยเฉพาะด้านคันถธุระเป็นเวลาเท่าไรและมรณภาพที่ไหนเมื่อไรก็ไม่มีความหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่พอสืบค้นได้ มีเพียงบรรดาญาติมิตรศิษยานุศิษย์รุ่นต่อรุ่น กล่าวขานทรงจำสืบต่อกันมาเป็นทอด ๆ อาจจะไม่ตรงกับข้อเท็จจริงนัก ผู้สืบค้นรวบรวมต้อง

อภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย อย่างไรก็ตามพระบรมบาล (ทวย) ก็ถือได้ว่าเป็นเถระชาวอุบลราชธานีรุ่นแรกให้เห็น
ความสำคัญของการศึกษา โดยเฉพาะด้านคันถธุระ โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมการศึกษาของพระสงฆ์และ
ประชาชนในยุคนั้น ให้ความเจริญก้าวหน้า เป็นมรดกตกทอดมาถึงลูกหลานจนถึงทุกวันนี้ ถือว่าท่านได้ทำ
คุณประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองไว้มากมาย สมควรได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็น “ปราชญ์” เมือง
อุบลราชธานีโดยแท้

หนังสืออ้างอิง

กึ่งธรรม. โดยเสด็จพระราชกุศลหนังสือ ในการออกเมรุพระราชทานเพลิงศพพระธรรมเสนานี (กึ่ง มหปผล
เถร) ณ เมรุวัดมณีวนารามในเมืองอุบลราชธานี ๑๕ ธันวาคม ๒๕๓๘.
แสง จันทร์งาม, ศาสตราจารย์และคณะ. พระไตรปิฎกสำหรับเยาวชน เล่ม ๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทย
วัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๕.